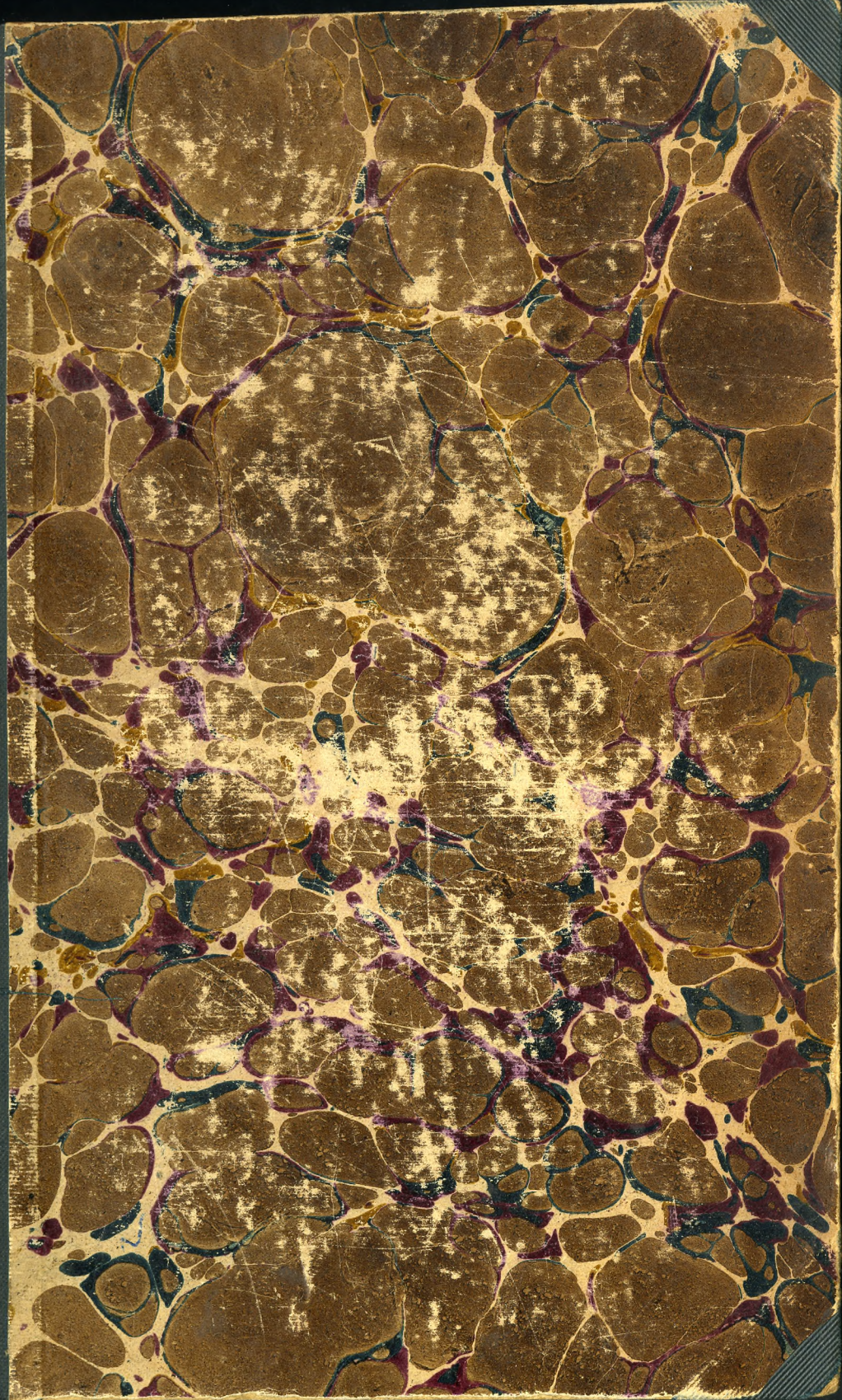
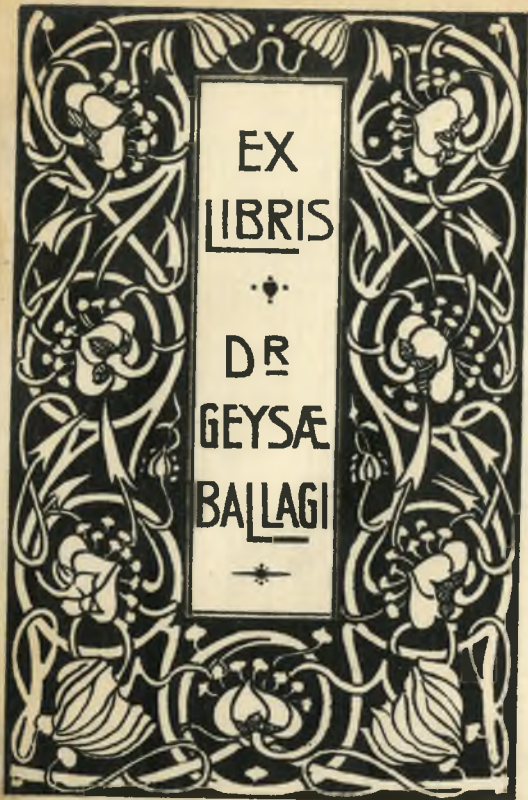

Politikai
röpiratok.

188.

- 1.) 001 0006 306 600
- 2.) 001 0006 306 617
- 3.) 001 0006 306 624
- 4.) 001 0006 306 631
- 5.) 001 0006 306 648
- 6.) 001 0006 306 655
- 7.) 001 0006 306 662
- 8.) 001 0006 306 679
- 9.) 001 0006 306 686

Fot. vid. / 6

1976

1994

1999 -07- 07

188
1724 — 1732

1. Az országos kéreplanodai tanácsokkal emlékirata a kéreplanodai törvényjavaslatokról. 1873.
2. Örökhangok a magányból. Forster Károly. 1874.
3. A Duna Budapesten. Révfy Gyula. 1876.
4. A Törvényszék kérdései. Dr. Járányi Ignác. 1877.
5. A jövedelmek és az adó. Hubenay József. 1882.
6. Nemzetgazdasági és társadalmi eszmefördekelt. Dr. Zichy Jenő. 1882.
7. Lírák Magyarországi katolikusainak. Szendehelyi János. 1883.
8. A telepítési kérdéssel. Erkövy Adolf. 1883.
9. Társadalmi s állami regeneráció. Doctor Sz. K. Gy. 1884.

[Faint, illegible handwriting, likely bleed-through from the reverse side of the page.]

188
1724

AZ ORSZÁGOS
KÖZÉPTANODAI TANÁREGYLET
EMLÉKIRATA,

A VALLÁS ÉS KÖZOKTATÁSÜGY M. K. MINISZTER
ALTAL

A MAGYAR ORSZÁGGYÜLÉS KÉPVISELŐHÁZÁHOZ

1873-BAN BENYUJTOTT

KÖZÉPTANODAI TÖRVÉNYJAVASLAT

ÜGYÉBEN.

1.

BUDA-PEST, 1873.
NYOMATOTT KOCSI SÁNDORNÁL
Sándor-utca 13. sz. a.

616732 001619 69

DE BALLAGI GEZA.

Mélyen tisztelt Képviselőház!

A vallás és közoktatásügy magyar királyi minisztere Trefort Ágoston úr, áthatva hazánk ifjuságának célszerű és lehető legsikeresebb nevelésére és oktatására vezető tanrendszer szükségének érzetéből, törvény-javaslatot terjesztett a m. t. képviselőház asztalára a középtanodai oktatás érdekében.

Nincs senki e hazában, ki e nemes elhatározást, e fönkelt iránnyu törekvést a leghőbb üdvözlettel ne fogadná; meg levén győződve minden igazszívü hazafi, hogy egyedül a lehető legsikeresebb és legcélszerűbb nevelés - oktatás azon út és eszköz, melyen és melylyel a hazai fiatalság jövője, anyagi jólléte, szellemi életképessége és erkölcsi ereje, s így magának az országnak is felvirágzása, üdve és hatalma eszközölhető és biztosítható.

Ez érzet, e meggyőződés hatja és hatotta át mindig az Országos közélet. tanáregyletet is, s ez az oka: hogy a törvényjavaslatot, mint tény, mint az életre, a közműveltségre, a haza legszentebb irányu fejlődésére az áldás sugarait árasztandó napnak hajnalpírját a legbensőbb örömmel, a hála és hódolat legőszintébb kifejezésével fogadta és üdvözölte.

De noha a kitűzött, magasztos cél tekintetében egyetértünk mindannyian; noha ezen elérendő cél egyik nagy jelentőségü eszközének, a középtanodai oktatásnak részint tervszerü módosítását és átalakítását, részint megszilárdítását és gyakorlati hatalommá emelését szükségesnek tudjuk és valljuk mindnyájan: egyben - másban mégis eltérő nézetek merültek föl azon alakok-és módozatokra nézve, melyek az egyöntetü s valóban célra vezetőknek lenni kellő egész alakzat keretében megállapítandók és használatba veendőknának.

Ezen összalakzat a tanrendszer, a tanterv, melynek segítségével a hazai ifjuság jövőndő boldogságához elvezetendő.

Engedje meg kegyesen a mélyen tisztelt Képviselőház, hogy a mély tisztelettel alulírtak, mint az orsz. középtanodai tanáregylet megbizottjai, ez ügyre nézve előadhassák igénytelen, de benső meggyőződésből származott alázatos véleményöket.

A nemzet polgári élete képezi ama széles, roppant terjedelmű tért, melyen minden érdeknek, minden képzett erőnek. minden tehetségnek és munkásságnak folytonosan és ernyedetlenül meg kell egymással küzdenie, oly küzdelemben, mely nem egymás legyőzését vagy kiküszöbölését, hanem inkább vállvetve, kézfogva egymás mentől eredményesebb gyámolítását, kölcsönös emelését s valamennyi közéleti tényezőnek azonegy elérni célzott összhangzatos működésben s az általános hon-üdvben megtestesülendő egyetemes diadalát keresi és valósítani törekszik.

E roppant közéleti mezőre, e barátságosan versenyző küzdelem terére a középtanodán keresztül két nagy és fő út vezet, a szerint, amint az ifjúság, a leendő művelt honpolgárok egy része, a szellemeket vezető, az érzelmeket irányzó, az érdekeket kiegyenlítő szerepet vállalandó működésre készül, vagy az anyagi felvirágzást előmozdító, a magasabb és művészeibb szükségeket kielégítő, a hasznosat a szépnek lehével átszellemítő, az arányok összhangja s az állékonyság biztossága által impozánssá válható munkásságot tűz ki élete feladatául.

E két nagy út a középtanoda két ága: a gimnázium és a reáltanoda. Az út közös határ-vonala, melyen a két úton haladók mintegy folytonosan kézfogva érintkeznek egymással, az általános műveltség. S ezen általános műveltség az, mely a két külön de nem ellentétes úton haladókat, a leendő polgári élet szempontjából némileg egyenjoguakká teszi. De a fő feladat, melyet ezek és amazok a polgári küzdterén külön-külön megoldandók lesznek, mégis tetemesen különböző.

Ezen feladattal kell tehát előkészítőleg összhangban lennie már a kétféle középtanoda külön feladatának is.

Hogy e kétféle feladat — a közös műveltségnek szorgos megóvása mellett — egészen és teljesen, a jelent nem zavaró, a jövőt kellően biztosító, s a mindent felkarolni nem képes, korlátolt emberi tehetségnek megfelelő lehessen, okvetlenül szükséges, hogy a

képzést létesítő eszközök, vagyis az életcélra irányzott tanok és tantárgyak is sok tekintetben különbözök és olyak legyenek, melyek, midőn egyfelől a jelent vagyis a tanulási időszak törekvését, egészen eltérő idegenszerű tananyagok-és tárgyakkal nem zavaró egyöntetűséget és harmoniát céloznak, ugyanakkor a jövőre vagyis a magasabb tanintézetek tudományos kincsének befogadhatására, megérthetésére és feldolgozhatására eleve is biztosító zálogot nyujtanak.

Igy lőn a két intézet, a gimnázium és reáltanoda külön feladatu, — köznyelven külön irányúnak nevezett — mivelő, előkészítő iskola.

Amott a klaszszicizmus, emitt az úgynevezett realizmus vagyis modern eszmékkal és eszközökkel dolgozó humanizmus képezi a lüktető ért, mely a szívet és agyat, az egész embert folytonos munkásságra serkenti ; a közös kapocs pedig épen amaz ismereti anyag, melyre a realiókból a gimnázistának, s viszont melyre a humaniórákból a realistának okvetlen szüksége van, hogy ama nagy küzdelmi téren, az élet mezején, ne mint ellenségek álljanak szemközt egymással, hanem egymást mint művelt emberek kellően megért-hessék.

De, mélyen tisztelt Képviseelőház ! midőn az élet gyakorlati feladata a két nagy seregbe nézve kétségtelenül különböző ; midőn ennél fogva az előkészítő tanoda két külön útján járók feladata is lényegesen különbözik ; midőn az egyik a lehető legmagasb szellemi fejlettségre törekszik, míg a másik az anyagi világot a szellem-erkölcsivel mintegy közvetíteni törekvő kiegyenlítő műveltséget igényel, szorosán vett szakképzettsége mellett ; midőn épen az elérhető legmagasabb szellemi fejlettségnek megfelelőleg, országok, népek boldogságát intéző legfontosabb erkölcsi ténykedésre fog erre való jogosultságában vállalkozni az egyik, míg a másik az élet szükségzeivel a finomabb érzést és érzéket közvetítve az anyagi érdekekbe is lehető szellemiséget lehelni törekszik ; és midőn a szellem mindenoldalu kiképzése okvetlenül sokkal több időt és behatóbb eszközök alkalmazását igényli, mint a technikai képzettség tudomány-világította készsége : — akkor meg kell adnunk egyfelől azt : hogy a klaszszikus előképzés is lehető teljes, arra célzó minden tant felhasználó, s ne csak felületesen, töredékesen izleltető legyen ; valamint másfelől meg kell adnunk azt : hogy az a növendék, kinek

feladatához képest nem kell annyit és annyifélet tanulnia, mint amannak; — az a növendék, kinnek kezébe nem lesz letéve népek és országok sorsa és baja; — az a növendék, ki hivatásánál fogva is oda lesz inkább utálva, hogy szakadatlan munkával keresse meg mindennapi kenyerét, semhogy magas polcokon ragyogva polgártársai jogát és javát, üdvét és boldogságát mérlegelje; — hogy ez a növendék valamivel korábban is eljuthasson élete céljához, azon célhoz, mely sok tekintetben fárasztóbb sőt veszélyesebb is lehet, de melyet elérni ohajtván a tndományos képeztetés pályájára sokkal gyakrabban lép oly család köréből, melynek anyagi körülményeihez mértén egyetlen év is igen nagy nyeresmény.

Ezen okok meggondolása és latolgatása indíták — mélyen tisztelt Képviselőház! — az orsz. tanáregylet túlnyomó többségét arra: hogy szemben a miniszteri törvényjavaslattal s attól némileg eltérőleg kérelmezze azt: hogy egyfelől — a gimnázium érdekében — a görög nyelv — ne csak fakultatív hanem kötelező tantárggyá tétessék — és másfelől — a reáltanoda érdekében: hogy ennek tanfolyama ne 8, hanem csak 7 évre terjesztessék ki.

Mélyen tisztelt képviselőház! hogy e véleményünket kellően támogathassuk, bátorkodunk hangsúlyozni egyfelől azt: hogy a görög nyelv a klaszszikai képzettségre igényt tartandó minden tanulóra nézve mulhatlanul szükséges; és másfelől iparkodunk bebizonyítani azt, hogy a reáltanodai növendékre nézve a nyolc évi tanfolyam nem szükséges, hanem elégséges a hét évi tanfolyam is.

A gimnaziumi görög nyelvtanulmányt illetőleg bátorkodunk egy külön mellékletben **A.** alatt kifejteni indokainkat.

Ami már a reáltanoda számára általunk kérelmezett 7 évi tanfolyamot illeti, erre nézve két irányban törekszünk kivánalmunk alaposságát bebizonyítani: először azzal, hogy azon tárgyak mennyisége, és terjedelme, melyekre a reáltanulónak előkészítésül okvetlen szüksége van, igen szépen belefér a hét éves munka keretébe; — és másodsor azzal: hogy az előadandó és begyakorlandó tárgyak összes penzumát 7 évre felosztva, az ekkép összeálítandó heti óraszám körében teljesen és jól elvégezni lehetséges.

E két tengely körül forog alázatos véleményünk lényege.

Ha megtekintjük a törvényjavaslatba fölvetett tantárgyak minőségét és mennyiségét, azt találjuk: hogy azok között egy sincs, melyet kihagyandónak tartanánk, sőt köszönettel tartozunk a miniszter urnak, hogy bölcsesége sugallatából oly tárgyakat is vón fel a reáltanodai tanulmányok keretébe, melyek eddigelé — részint az értelmi fejlesztés részint a gyakorlati élet valódi kárára hiányoztak; — ilyenek: a bölcsészeti előtan s a francia nyelv. De tapasztaljuk másfelől azt: hogy a tervezett 8 évre kiterjesztett tantárgyak belterjelmi mennyisége nem kívánja mulhatlanul azt, hogy e tárgyak nyolc éves tanfolyamra mintegy szétvonassanak. Sőt ellenkezőleg mi ugy vagyunk meggyőződve, hogy azt a tananyagot, mely a leendő technikus k e l l ő előkészültségére okvetlenül szükséges, hét év alatt jól és teljesen bevégezni, sőt — mi fő tekintetet érdemel — még paedagogiai tekintetben is egybevágólag összeállítani s be rendezni lehetséges.

A főszempont csak az, hogy nagyon is sokat, vagyis annál többet ne kívánjunk, mint amennyi a magasabb kiképzésre az utat teljes biztossággal egyengeti.

Mentől többet tudni — kétségtelenül szép dolog, sőt igen hasznos is, valamint kétséget nem szenved az sem: hogy — általában véve — nyolc év alatt többet lehet tanulni mint hét év alatt; de ha nem akarunk a középtanodából egy ideális palaestrát csinálni, mely csak kivételes nagy talentumok vagy épen egy-egy lángész versenyteréül szolgáljon azért, hogy a létező minden tudományágak titkaiba beavattassék; — hanem, ha azt akarjuk, hogy a középtanoda, különösen a reáliskola a kitünő tehetségűek mellett a közép-tehetségűek nagy zömének is a magasabb képzettség helyesen szervezett előcsarnokát alkossa ugy, hogy a magokat különben is szélesebb mérvék szerint művelendő s majdan e téren is vezérszerepet játszható nagy tehetségűek mellett épen ezen közép-tehetségek nagy tömege állítsa elő azt a munkás erőt, melyre a hazának kiválóan most, de az emberiségnek is minden körülmények között igen nagy szüksége van; ha egy, nem eszményies fellengzéssel körülszűgázott, hanem valóban életrevaló és megélhetésre is vezető közép-tanodát akarunk szervezni: akkor be kell érünk azzal, hogy non multa sed multum, azaz nem nagymennyiségű sokfélét, hanem in-

kább kevesebbet, de alaposat, és mindenesetre elegendőt adjunk a főtanintézetbe lépendő ifjunak útravalóul.

A reáltanoda célja vagyis feladata, először: hogy mint közélettanoda előkészítse az ifjakat azon tanok és tudományok alapos felfogására, melyek valamely felsőbb tanintézetben, főleg a műegyetemen előadatnak; másodsor: hogy olynemű s oly mérvű általános műveltséget nyújtson nekik, (az ó-klaszszikai tanulmány nélkül) minőre szakpályájukon s mint a társadalom tagjainak okvetlenül szükségök lesz, hogy a művelt emberek sorában tisztességes és tiszteletre méltó helyet foglalhassanak el.

Ha e kettős feladatát valósítja a reáliskola: kötelességének teljesen eleget tett.

E szerint előkészítési szempontból nyújtania kell a reáltanodának mulhatlanul *m i n d e n t*, mi a felsőbb szaktanulmányok alapjául szolgál; — általános műveltségre vonatkozólag pedig *a n n y i t*, amennyi a művelt ember nevére jogosít, különösen pedig annyit, amennyi mint alap, a folytonos öntevékenység föltételezése mellett a további fejlődést s a művelődés kiegészítését lehetővé teszi.

A főkérdés tehát az: mi az a *m i n d e n*, mire okvetlenül szüksége van a reáltanulónak? s mi az az *a n n y i*, a mivel általános műveltségét megalapítja úgy, hogy azt tovább is fejleszthesse?

Ezen főkérdés két ágazata szerint két csoportra kell osztanunk a reáltanoda tantárgyait.

Mélyen tisztelt Képviselőház! Midőn e csoportosítást megemlítjük, a tárgyaknak nem csak külső-vagyis számszerinti, hanem belterji mennyiségére is kívánunk tekintettel lenni, azon nézetből indulván ki: hogy a paedagogiailag egymást támogató tárgyak egybeváágóságánál fogva nem csak az általános műveltségre irányaló, hanem a szakilag mulhatlanul szükséges tárgyaknál is lehet némi összevonásokat, némely, a legapróbb részletekig nem terjedő, nagyobb szabásu tömegesítéseket eszközölni.

A mulhatlanul szükségesek első tömbjét képezik a realistára nézve: a mennyiségtan és magyar-nyelv vezérlete alatt a mértan, a természettudományok: t. i. természetrajz, természettan és vegytan, a mennyiségtani földrajz és a rajzolás. — A második, vagyis az általános műveltséget eszközlők tömbjéhez tartoznak: a bölcsészeti

előtan, a német és francia nyelv, a földrajz, történelem és a szépírás. Magában értetik: hogy a tornászat, mint testet-lelket edző gyakorlat és ügyesedési eszköz — noha nem tudományos, de mégis állandó tan tárgyat képezi az összes tanfolyamnak.

Ha az első csoport tárgyai közül a mennyiségtanból fölveszszük mindazt, mi a felsőbb tanulmányozás nélkülözhetlen alapja; ha a magyar nyelvnek mint vezér- és gondolatmivelő nyelvnek, nyelvtani és írálytani minden mozzanatát az irodalom ismertetésével is betetőzve fölveszszük; ha a mértan és mennyiségteni földrajz, és a természettudományok egymást kölcsönösen is felvilágosító minden főtételét feldogozzuk; s ha a rajzolászt érzékfinomító és izlésnemesítő hatásában is méltányolván, kellő fokozatossággal tanítjuk: bizvást állithatjuk, hogy a második tömbnek tárgyai közül különösen azok, melyek vagy nagyszámu, főleg emlézési adatokat tartalmaznak; minő a földrajz és történelem, vagy leginkább a gyakorlati életben való hasznosításra vonatkoznak; minők a német és francia nyelv s a szépírás, — sokkal inkább egyszerűsítve tárgyalhatók, ha szorítkozáván egyfelől a legfőbb jelentőségű, nagyszabásu tényekre és tárgyakra, másfelől a magyar-nyelv köréhez tartozó fogalmakból és ismeretekből indulván ki s ezek segélyével vezetvén a fejtegetést és taglalást, csak is ott engedünk szélesebb mozgást, hol az eszmék, célzatok s a külön irányokat átlengő szellem dolgában önállóan is kell magyaráznunk. S ha így járunk el, ha nem terjeszkedünk ki minden aprólékosságra, ha nem kutatgatunk oly aknákban (például a német nyelv és irodalom körében) melyek ismeretére a réalístának, mint nem philologusnak, még általános műveltségi szempontból sincs szüksége, önkényt következik: hogy sok tan-órát gazdálkodhatunk meg s így magát a tanfolyamot is megrövidíthetjük.

Ezek alapján bátorokodunk, mélyen tisztelt Képviselőház! egy a reálandoi hét éves tanfolyam lehetőségét és kielégítőségét ki-mutatató tantervet, tárgy- és órabeosztást **B.** alatt alázattal ide mellékelni.

Mélyen tisztelt képviselőház! vonatkozással a B. mellékletben közlött tantervre bátorokodunk még némely pontokat felemlíteni. Nem hivatkozunk arra, hogy másutt, például a monarchia Lajtán-tuli országáiban a 7 éves tanfolyam kérdése tényleg megoldatott és gya-

korlatban van ; mert ez, idegen növényt átültetni akarásnak vagy legalább is gyarló utánzásnak gyanuját kelthetné föl ellenünk ; — nem hivatkozunk azon tényleges állapotra, mely szerint eddig a 6 osztályu reáltanoda is meg tudta adni előkészítési szempontból mindazt, mire a felsőbb szakintézetekre szükség van ; azt sem emlitenők, hogy éppen ezen eddigi 6 osztályu reáltanoda ellen hangzottak gyakran (főleg itthon) panaszok, mintha még e hat év alatt is többet tanultak volna a növendékek a mennyiségtanból és vegytanból, mint kellene, — mert hiszen ezen itthon panaszt „sok“ a külföldre ment számos jeles tanulóknak ott éppen előnyére vált ; de hivatkozunk erre mégis éppen álláspontunknál fogva, azon hitben levén, hogy legalább annyit, ami a hat évi tanulmányban — a technikai előkészület szempontjából — soknak látszott, hét év alatt annál könnyebben lehet elsajátítani. — De megemlítünk, mélyen t. Képviselőház ! még egy körülményt, miután a külföld némely országaiban dívó 8 sőt 9 évi reáltanfolyamokra való hivatkozással keresnek némelyek alapot a mi leendő 8 évünk számára. Tekintetbe veendő erre nézve az : hogy ott a latin nyelvnek igen bő tárgyalása ez év-bőséget nagyon könnyen megmagyarázza.

Ha tehát nálunk a latin nyelv — mint illik — a klaszszikai képzettséget nyújtó gimnázium kizárólagos sajátja ; ha Poroszország 8 sőt 9 évet ad a reáltanodának, de 240 heti órából ad a latinnak 45 s még más három nyelvnek (német, francia, angol) 72 órát, akkor nálunk a 45 óra levonásával, mi egy évfolyamot bőségesen képvisel, bizvást elvégezhetni 7 év alatt azon tudományos előkészületet, melyre nézve, — technikai szempontból is — a poroszok alig maradtak el mi mögöttünk. Sőt ezen 8 vagy 9 év ott sem áll oly mereven, hogy az minden tanulót okvetlenül lekötne ; mert a jeles előmenetelűek a husvét táján tartatni szokott áttételi-vagyis fölléptetési vizsgálatok alkalmával egy-egy közbeeső osztály mellőzésével közvetlenül felsőbb osztályba juthatnak, s így rájuk nézve a tanfolyam tényleg csak 8 sőt 7 évre terjed.

Mélyen tisztelt Képviselőház ! Az országos közéletanodai tanácsregylet f. évi augusztus 6-án tartott közgyűlésének túlnyomó többsége elfogadván a reáltanoda 7 éves tanfolyamának elvét a mély tisztelettel alulírtakat bizta meg ezen alázatos emlékirat szer-

kesztésével és benyújtásával; s mi azon vélekedésben vagyunk: hogy e kívánattal, e kérelemmel nem állunk elszigetelten a magyarhoni reáltanodák fejlődésének történetében; valamint erősen hiszszük azt is, hogy a miniszter ur által a m. t. Ház asztalára letett törvényjavaslatot annyira lényeges változtatással nem érinti kérelmünk, hogy e miatt az egész törvényjavaslat megdöntetni szándékoljatnák.

Igenis, mélyen tisztelt Képviselők! mi nem állunk elszigetelten e tervezetünkkel. Ott van előttünk a jeles példa, a dicsőült R. Eötvös József miniszternek műve, az ő általa e tárgyban készített törvényjavaslat! Ott van előttünk a 7 évi tanfolyammal bíró teljes reáltanoda; ott van a négy alsó és három felső osztályra tagolt reáltanodai intézet! Mi mindig a legszentebb kegyelettel viseltetünk a boldogult miniszter intentiói, tervei és művei iránt; mi mindig büszkeségünknek tartottuk az ő nyomdokain haladni. Az ő szelleme volt az, mely minket lelkesített, az ő eszméi árasztottak melengető sugarakat gyakran rideg, rögös pályánkra. Az ő lelkének mosolya int most is felénk, midőn agyának egyik leguemesebb conceptióját megtartani, érvényre juttatni ohajtjuk.

De mélyen tiszt. Képviselőház! hitünk, felfogásunk s őszinte érzésünk szerint nem is annyira elütő a mi szerény kívánalmunk a most tárgyalandó törvényjavaslattól, hogy annak létesülését veszélyeztetve látnök. Mi azt gondoljuk, hogy a jelenlegi mélyen tisztelt miniszter ur dicső nevű elődjének alkotásait, szellemi irányait nagyszabásaiban és fővonalaiban megtartván csak hálára kötelezheti maga iránt a magyar reáltanodák valódi felvirágzásáért őszintén és illetékesen érdeklődő, semmi mellékcéloktól nem vezérelt s csupán az ügy szentségeért buzgólkodó tanférfiak túlnyomó többségét; de hálára kötelezendit különösen a hazai ifjuság szülőinek zömét, összeségét.

A reáltanodák számára kérelmeztük 7 év, nem forgatja ki sarkaiból a törvényjavaslat szellemét, lényegét, egészét. A javasolt tantárgyak megmaradnak mind, a paedagogiai összefüggés és egybevágás meg van óva, a serdülő nemzedék tanulmányi előhaladása biztosítva van így is: a különbség csak az, hogy mit a törvényjavaslat csak nyolc év alatt remél elérhetni, azt mi hét év alatt elérhetőnek találjuk úgy mindazáltal: hogy míg a négy alsóbb osztály tanulmányait általánosabb és közös érdekűeknek ohajtjuk, az

V-ik osztálytól fölfelé a határozottan kitűzött cél érdekében szorosán vett technikai előkészületi iránynyal bíró szerves egészet kívánunk életbe léptetni.

Midőn a tantárgyakat ekkép tagolva, de nem mintegy mesterségesen szétvonva, megállapítandóknak véljük, ezt hét évre kiterjesztve, teljesen biztosíthatjuk a célt.

S egy megnyert év roppant tényező nálunk, mind nemzetgazdasági, mind társadalmi, de főleg most az egyes családokat érintő vagyoni tekintetben is.

Azért mi azt hisszük, hogy e kérelemtől a miniszter úr engedékenysége sem fog távol maradni, s azt reméljük, hogy a m. t. Ház kegyes figyelme is felénk forduland, ha szemügyre venni méltóztatik ez alázattal főnnebb érintett érdekeket.

Igenis, mélyen tisztelt Képviselőház! a nemzetgazdasági érdek azt kívánja: hogy mentől rövidebb idő alatt szaporodjanak — de mégis alaposan kiképzett — technikusaink, hogy a külföldnek minket eddig kizsákmányoló, s mellékesen nemzetiségünket is mételyező, szégyenletes szolgaságából mentől előbb végkép megszabaduljunk. Főfontosságu ez azért is, hogy a nemzet produktív munka-erőit, melyek a nemzeti vagyonosodásnak egyedüli biztosítékai, minél nagyobb mérvben s lehető gyorsasággal szaporítsuk és tömörítsük.

A társadalmi érdek is megkívánja, hogy azokat, kiknek egyáltalán csak ritkán adhatunk oly jeles állást, oly fényes helyzetet, oly vezér-szerepet, minőkre másnemű tudományos képzettség általán mindenkit feljogosít; hogy azokat, kik, az egyetemi fakultások útja is el levén zárva előttök, csakis a technikai pályára szorítvák, ne kötelezzük ép annyi tan-év eltöltésére, ép annyi, sőt aránylag több képezési pénz elköltésére, mint azokat, kik előtt minden percben, kivétel nélkül, nyitva áll a dicsőség útja, kikre a haza, a nemzet sorsának vezérlete bizatik!

És végre, mélyen tisztelt Képviselőház! a kevésbbé vagyonos családok is tekintetet, kiméletet, támogatást igényelnek s érdemelnek egyaránt. Mert míg a más pályákon készülők sok fő-úr és dúsgazdag mellett is találkozik ugyan, ki fáradozása után mentől előbb ohajt életét biztosító állásra juthatni: addig a technikai pályán indulók százai mellett csak kivételesen akad egy-egy vagyonosabb is, kinek a hosszú, nehéz pálya mintegy kivételes élvezetei közé

tartozik. Gyakran egy egész családnak egyedüli reménye az a fiú, ki nemsokára képes lesz nem csak maga számára, de hozzátartozóinak is kenyeret keresni! S ily körülmények között néha egy tovaluzódó év egész évtized aggályaival borítja el a reményében nyugtalanzkodó család-apát.

Mindezeket, bármí gyöngé érveknek látszassanak is, a mélyen tisztelt Képviselőház kegyes figyelmébe, méltánylásába, főnkelt szellemiségétől áthatott bölcseségébe s a tanügy érdekeért hevülő emberi és hazafiui érzelmébe mély tisztelettel ajánljuk.

Kétségtelen, hogy bármely tanrendszernek teljes életrevalóságát, üdvös eredményeit csak több évi tapasztalás képes bebizonyítani s hogy e szerént az elvont elmélet nem lehet teljesen biztosító kiindulási pont. De mikor valamely elméleti megállapodás a tapasztalat s a bebizonyult tények alapjain nyugszik, mikor éppen a tapasztalt hiányok mellőzése céljából alkotja meg újabb terveit, s mikor ezen, a tapasztalatból okulva kikelt elméletet a legilletékesebbek, t. i. azok állítják fel, kiknek, mint a reál-tanpályán gyakorlatilag foglalkozóknak, hosszú évek során át alkalmok volt közvetlenül megismerkedni nem csak a bajokkal, hanem azon valódi lelki szükségletekkel is, melyek hazánk nemzedékének hajlamaiból, tehetségeiből, a körülmények és viszonyok gondos összevetéséből s a nagy közönség ohajainak méltánylásából szűrődtek ki és tömörültek össze meggyőző erővel bíró egészszé: akkor az ily elmélet nem tartozik a határozatlan, alaktalan, úgynevezett szürke elméletek sorába, hanem igényt tart, bármely más mintegy elővégzetes elmélet fölött, arra, hogy a siker biztosabb föltételeivel bír.

Ez az oka annak, hogy miután az alázattal alulírtak ép úgy, mint nagyszámu megbízóik mindamellott, hogy a reáltanodai előkészület alapján eddigelé is számos jeles technikus, építész, iparvállalati főnök, sőt műegyetemi tanár is került ki, elismerték a 6 osztályu reáltanoda elégtelenségét, a 7 éves tanfolyam mellett a már 1870-iki október 31-én a mélyen tisztelt képviselőházhoz benyújtott emlékiratban is kifejezett s ugyanakkor a tervezetnek némely hiányaira mutató tanáregyleti véleményhez most is meggyőződéssel ragaszkodnak, annál is inkább, mivel az akkor jelzett

hiányokat, minő a többek közt a francia nyelvnek kötelező tantárggyá fölvétele, az új törvényjavaslatban, mindnyájunkat hálára kötelezőleg pótolva s kiigazítva látjuk.

Összefoglalván tehát az előadottakat abban pontosul összeszerény véleményünk: hogy a miniszteri törvényjavaslat a görög nyelvnek a gimnáziumban kötelező tantárggyá tételével kiegészítendő, a reáltanodát illetőleg pedig a 8 év helyett 7 évi tanfolyamnak elfogadása-s megállapításával módosítandó volna.

Midőn meggyőződés-szülte ezen véleményünket a mélyen tisztelt Képviselőház kegyes pártfogásába ajánljuk, annál nagyobb lelki nyugalommal tesszük ezt, mivel meg vagyunk arról győződve: hogy a változtatások magát a törvényjavaslatot alapjaiban meg nem rengetik, s így a miniszter úr engedékenységét is remélhetjük; s mivel tudjuk és érezzük a legbensőbbben: hogy a haza főnkelt lelkü képviselői mindig készek és hajlandók azt határozni, mit tanügyünknek nem csak általános felvirágoztatására, hanem különleges viszonyainknak is számbavételével, mind az ifjuság javára, mind a nagy közönség érdekeinek méltánylásával a köz-üdv létesítésére legjobbnak, legcélszerűbbnek tartanak.

Budapest, 1873-ki novemberhó 28-án

a mélyen tisztelt képviselőház

alázatos szolgái

az országos középtanodai tanáregylet közgyűléso nevében

Ney Ferenc, s. k.

egyl. elnök.

Berecz Antal, s. k.

egyl. alelnök.

Komáromy Lajos, s. k.

egyl. első titkár.

Az orsz. középtanodai tanáregylet
folyó évi augusztus hó 4, 5, 6-ik napján tartott
közgyűlésének
a görög nyelv gymnasiumi tanítására vonatkozó
határozata:

„A görög nyelv tanítása lényeges alkatrészét képezi a gymnasiumi oktatásnak, úgy hogy ennek kihagyásával a gymnasium nem felelhet meg céljának.

Ennek következtében meg van győződve országos egyletünk közgyűlése, hogy az országgyűlés, midőn a középiskolai törvényjavaslatot tárgyalás alá veendi, a görögnyelvet a gymnasium rendes-és minden tanulóra egyaránt kötelező tantárgyai közé fogja sorolni.“

E határozatot közgyűlésünk a következő indokolás alapján hozta :

I. Történeti szempont.

Hogy a görög nyelv gymnasiumi tanításának nagy fontosságát azon köznapi felfogással szemben, mely azt egyszerűen holt nyelvnek, legjobb esetben az elme élesítésére szolgáló oly eszköznek tekinti, melyet könnyen lehet mással is helyettesíteni, — ki-mutathassuk: mindenek előtt rövid pillantást kell vetnünk a gymnasiumok fejlődésére.

Midőn a reformatio után Németországon, — mert itt kell a gymnasiumok eredetét keresnünk, — a tudós iskolák fölállítására és rendezésére nagy gondot fordítottak: a mai gymnasiumainknak megfelelő u. n. schola latinákban, mint maga az elnevezés

is mutatja, majdnem egyedüli tantárgy a latin nyelv volt, mely megadta a nyelvbeli eszközt a tudományokkal való későbbi foglalkozásra, a köz- és állami hivatalok viselhetésére; a mennyiben akkor a latin-nyelv volt nemcsak a tudomány, hanem a köz- és államélet majdnem egyedüli nyelve. Ez állásponton a latin nyelv tanítása pusztán nyelvi oktatás volt, s az vala czélja, a mi pl. jelenleg hazai gymnasiumainkban a magyar nyelv tanításának. Ezen állásponton a görög nyelvre kevés szükség volt s tanítását meglehetősen el is hanyagolták. Vele az iskolán kívül csak egyes tudósok s széplelkek foglalkoztak, kik a remekben a remeket fölismerni, benne magasabb élvezeteket találni képesek voltak. — A mint azonban a múlt század közepén a német irodalom, nagyrészt épen a régi classicus kor remekein táplálkozott költők fellépése által virágzásra jutott, s a német nyelv közéletben úgy, mint tudományban kezdé kiszorítani helyéből a latint: a dolog természete szerint lassankint változni kellett a gymnasiumi latintanítás czéljának is. A nagy philologus Wolf Ágoston Frigyes, — kiindulva a megváltozott viszonyokból és meg lévén arról győződve, hogy a nemzeti mivelődés előhaladására mily hatalmas tényező a class. ókor mivelődési viszonyainak beható ösmerete, — első kezdő fejtegetni, hogy a latin ny. tanítása a gymnasiumban többé nem maradhat pusztán nyelvi oktatás, hanem egyesíteni kell vele a class. ókor mivelődési viszonyainak ismertetését. Ekkor kezdtek először nagy súlyt fektetni, s fektetnek ma is hasonló indokból a német gymnasiumokban nagy súlyt a görög ny. és régiségek tanítására; belátván, hogy a class. ókor voltaképen a görögkor, s a latin cultura annak nagy részben utáinzata. — Így a gymnasiumban a pusztán nyelvi oktatást a nyelvi és történeti váltotta fel; mely mellett a realis tudományok haladásával a mathematicai és physikai oktatás is mind nagyobb-nagyobb, bár mindig csak másodrangú szerepet nyert.

Ime ez a jelenkor gymnasiuma, ezzé fejlődött a viszonyok ráhatása alatt. Mely történeti rövid vázlatból eléggé kiviláglik, hogy ebben a gymnasiumi organismusban az egész szervezetet tartó kétős főoszlop a latin és görög nyelv; amazt történeti multja, ezt fogalmi fontossága állítván előtérbe.

II. A gymnasium viszonya az egyetemhez.

Azt mondhatni a főntebbire, hogy ha nem történeti deductio utján, hanem az ész követelményei szerint állapítjuk meg, hogy minek kell lenni a mai gymnasiumnak, talán más eredményre juthatunk. Kísértjük meg ezt is. A gymnasium feladata, mint a nmélt. okt. ügyi miniszterium törvényjavaslata is kifejezi, hogy előkészítse a növendéket az egyetemre. Ha most már az egyetemnek, - ha azt a maga valódi jellege szerint mint universitas literarum-ot fogjuk fel,-feladata a tudományal tisztán magáért a tudományért való foglalkozás: önként következik, hogy a gymnasiumnak ezen tiszta tudományos foglalkozásra kell előkészíteni növendékeit.

Azonban mindenki, ki a tudományal tisztán tudományos szempontból foglalkozik, tudhatja, hogy a tudomány bármely szakában tiszta, határozott fogalmakra csak úgy tehet szert, ha azon tudományág fejlődését keletkezésétől fogva jelen álláspontjáig végig kíséri. Csak ezen történelmi fejlődés végigkísérése által nyerhet egy talpalattnyi szilárd álláspontot tudománya terén, hogy onnan saját lábán kiindulva, ama tér minden egyes vidékét bejárja, sőt tehetsége szerint azon tér határait valamivel kiebb is terjeszszse. Épen azért van már a gymnasiumokban oly fontos szerepe a classicai nyelveknek, mert egyedül ezek tanulása mellett vezettethetik be az egyetemre készülő tanuló a jelen művelődés és human irányú tudományosság legelső fejlődését feltüntető és alapjait képező class. ókori cultura ösmeretébe, mint a mely megadja neki az alapot az egyetemi tiszta tudományos foglalkozásra.

A ki már így fogja fel az egyetemi és gymnasiumi oktatás célját, az nem fogja azt kívánni, hogy a gymnasiumban kizárólag csak a gyakorlati életre hasznos tárgyak taníttassanak; az nem fogja a gymnasiumi latin és görög tanítást holt nyelvekkel való minden helyes cél nélküli foglalkozásnak tekinteni; az nem fogja továbbá a pusztán latin nyelvbéli oktatást a gymnasium céljára elegendőnek találni; sőt szükségkép be fogja látni, hogy a mint a görög cultura ismerete sokkal fontosabb a humanisticus tudományok jelen álláspontjának felismerésére a latinnál, úgy a görög ny. tanítása is lényegesebb kelléke a gymnasiumi oktatásnak a latinénál.

Jegyzet. Azon ellenvetésre, hogy a görög cultura beható ismeretére eljuthatni a történelem tanítása, vagy a görög irodalmi termékek magyar fordításának olvastatása által is, talán fölösleges is felelni. Épen olyan volna e tanítás, mintha valaki az angol cultura fejlődését Auglia mellőzésével oly országokba menne tanulmányozni, hol nagy számmal vannak angolok letelepedve.

III. Hazai specialis viszonyaink szempontja.

Nálunk, hol hazai tudományosságunknak még alig látjuk csiréit is, kétszeres szükség van oly iskolák fentartására, melyeknek céljuk a tudományos életre, a tisztán tudományos foglalkozásra előkészítés.—Nálunk,hol utóbbi időben, állami és társadalmi életünk rohamos átalakulásának napjaiban a sivár materialismus oly ijesztőleg terjeszkedik: az államnak minden áron gondoskodni kell oly eszközökről, melyek a kedélyeket az idealis szép, jó és nemes felé vonzzák. Ugyde miben találunk erre hathatósabb eszközt, mint épen ama legszellemibb életet élt nép culturájának, irodalmi és művészeti remekeinek, a jövő kor képét megalkotó tanuló ifjuságunk elé tárásában, a görög idealismus szemléltetésében? mely nép, összevetve a világ minden nemzeteivel, legnagyobb számát képes felmutatni azon irodalmi és művészeti remekeknek, melyek „mint a tisztán emberinek valamely irányban eszményített kifejezései, örök időn át emez eszményhez vonzzák az emberiséget, s e vonzalom által a világot szemléletre, tanulásra, törekvésre buzdítják“. — Nálunk, hol oly kevés az önálló gondolkozó s alkotó tehetség, minden eszközt meg kell ragadni a gondolkozó tehetség fejlesztésére. De hova menjünk ez eszközök felkeresésére, mint azon nemzethez, mely először próbálta meg az emberi szellem erejének kifejtését egy a gondolat legfinomabb árnyalatait is kifejezni képes nyelv csodás alkotásában; mely irodalmában, művészetében először alkotott oly műveket, melyeket a későbbi nemzetek utánozni igen, de túlhaladni nem igen voltak képesek. És Roma e tekintetben nem állítható Athén mellé. „Athén az emberi szellem conceptioinak, a tudományoknak és szépszeményeknek székhelye; Róma a világ politikai törvényhozója“

Hogy mennyire nem képes a latin irodalommal való kizárólagos foglalkozás a szellemeket megtermékenyíteni, mutatja a tudós iskolák középkori története, melyekből a latinnal való tulságos foglalkozás

mellett is csak szörszálhasogató scholasticusok kerültek ki; mutatja a mi saját középiskoláink közel multja, melyekben a latin auctorok egyoldalú tanulmányozása üres frázisokon, ciceroi ékeszóláson kapkodó prokátor nemzedéket igen, de önálló gondolkozó főt mentől kevesebbet volt képes teremteni... Egész másképen áll a dolog a görög irodalommal. Ki lehet mutatni, hogy minden nagyobb szerű szellemi mozgalom a modern culturnepek életében a görög cultura tanulmányozásából fakadt. Ott van a XVI. sz. regeneráló szellemi mozgalma, a reformáció; ott van a francia és német irodalmak fölvirágzása; s hogy itt is közelebb térjünk saját magunkhoz, irodalmunk azon első férfja, ki költészetünket európai színvonalra emelte, épen a görög remekek tanulmányozása által lett oly nagygyá. Arany Jánost értjük, ki különösen a mi a költői alkotást illeti, egy fejjel kimagasodik többi költőink közül; mert benne a magyar nemzeti szellem a görög remekek tanulmányozása által megtermékenyítve nyilatkozik. Arany mellé kell soroznunk Kölcsey Ferenczet, a magyar Lessinget, ki aesthetikai izlését, ideáért hevülő szónoki tehetségét a görög irodalom beható tanulmányozásából merítette. S megfordítva a dolgot, irodalmunk legujabb korának azon első bajnokai, kik a latin irodalomhoz tapadtak, az u. n. latin iskola emberei, épen azért nem adhattak nagyobb lökést nemzeti irodalmunk fejlődésének, s nem lehettek hatással népünk nagy zömére, mert a latin irodalom nagyrészt puszta formaiságában termékenyítő erő nincs.

Ha majd nálunk a class. őskor s különösen a görög civilisatio kellő mérvben s módon fog taníttatni: akkor tudományos irodalmunkban is állhatnak elő nagyobb számmal oly kimagasló alakok, minő Arany költői irodalmunkban; akkor elérhetnök azt, hogy tudósaink emancipálva magokat a most oly túlsúlyban levő német tudományos befolyás alól, s az eredeti forráshoz megtérve, — a görög alapján önálló, nemzeties fejlődésnek indítanak tudományos irodalmunkat; akkor meg fogna majd szünni a nemzeti önállóságunkat fenyegető azon veszély, hogy mi a tudomány terén mindenben a németek epigonjai vagyunk.

IV. A mivelt külföldhöz való viszonyunk szempontja.

A mivelt külföld gymnasiumaiban a görög nyelv mindenütt kötelezett tantárgy. Angliában s Amerika high school-jaiban

nemcsak a férfi hanem a nőtanulók is szorgalmasan üzik a görög irodalom tanulmányozását. A görög cultura alapos ismerete lényeges részét képezi az európai művelt társadalom gondolatvilágának. A görög remekök alapos ismerete minden lépten meglátszik a művelt külföld irodalmán, művészetén.

Mit teszünk mi magyarok akkor, ha a görög nyelv tanítását kizárjuk gymnasiumainkból? Semmivel sem kevesebet, mint hogy kizárjuk magunkat az európai művelt nemzetek szellemi közösségből, mely felé törekedni pedig nemzetünk fönmaradása tekintetéből legelső kötelességünk, s mely felé való törekvésünket egyébként, s egyéb alkalommal oly szükségesnek is valljuk.

Azon nagy nemzetei a művelt világnak, melyeknek nemzeti művelődésébe, irodalmába, művészetébe már szervesen bele van nőve a görög cultura ismerete, talán inkább beszélhetnek a görög nyelv tanításának szűkebb körre szoritásáról; a minőnek kell vennünk Angliában egy kisebbségnek e célra irányuló törekvését: de nálunk magyaroknál, a mi művelődési viszonyaink közt erről beszélni még nem időszerű, s ennek keresztülvitele nem történhetnék nemzeti művelődésünk roppant kára nélkül.

Itt kell még megemlíteni egy a föntebb kimondott általános indok alá sorolható, bár gyakorlati fontosságában amához képest csekélyebb jelentőségű dolgot.

Tudva van, hogy tanulóifjaink nagy számmal szokták a külföldi egyetemeket látogatni. E gyakorlat hazai tanügyünk virágzóbb állapotja korában is megmaradhat, sőt megmaradását a minél több oldalú ismeretgyűjtés szempontjából csak óhajtaniuk kell. Hogy boldogulhatnak majd a külföldi egyetemeken a mi ifjaink, kik a görög nyelv ismerete nélkül mennek oda, midőn az ottani előadások már ezen előismeretet feltételezik?

A határozat fentebbi általános indokolása után, a közgyűlésen még előadatott azon nézetek megczáfolása, melyek alapján nálunk a görög nyelvnek a gymnasiumból való kiküszöbölését óhajtják; valamint a facultativvá tétel következménye.

V. A nagy közönség és a szakértők véleménye.

Azt mondják, azért kell egyikért a görög nyelv tanítását megszorítani a gymnasiumban, mert ezt nálunk a közönség nagy része óhajtja.

Csak az a kérdés, vajjon specialis szakkérdések eldöntésénél az ezekhez nem értő nagy közönség véleményét kell-e mérvadóul venni, vagy a hozzáértő kisebbségét?

És hogyan nyilatkoztak e tekintetben a szakértők?

A közoktatási tanács a maga gymnasiumi törvényjavaslatában nagy súlyt fektet a görög nyelv tanítására. — A magyarországi helv. hitv. egyház f. év július havában Pesten tartott egyetemes conventje a miniszteri tjavaslattal szemben egyhangúlag a görög nyelv tanítása mellett nyilatkozott. Hasonló értelemben nyilatkozott az ág. hitv. egyház múlt évi egyetemes conventje. Tanügyi folyóirataink, tekintélyes napilapjaink a miniszteri törvényjavaslat közzététele óta erélyesen tiltakoztak a görög nyelv tanításának megrövidítése ellen. — Hunfalvy Pál és Salamon Ferencz, két kitűnő tudósunk, a nyilvánosság terén is kifejtették a görög nyelv szükségessége mellett nézeteiket. Schwarz Gyula képviselő úr gymnasiumi törvényjavaslata is nagy súlyt kíván fektetni a görög nyelv tanítására.

Ide kell soroznunk a Budapesti tanári egyletnek a vallás- és közoktatási m. kir. miniszterhez 1867-ben benyújtott tantervi munkálatát, mely melegen szól a görög nyelv tanítása mellett; úgyszintén a mi országos tanáregyletünk véleményét is.

VI. A siker, a tanerők hiánya s a soknyelvűség.

A görög nyelv ellenesei felszokták azt is hozni, hogy ennek tanítása alig mutathat fel országszerte valami sikert; továbbá, hogy hiányában vagyunk e tantárgy tanítására megkívántató tanerőknek. E két indokra röviden a közmondással válaszolunk: „A ki mint vet, úgy arat.“ A csodák kora lejárt; a mely tantárgyat eddig csak imigy-amagy, s igen kis térre szorítva tanítottak nálunk, s a

melyet egyre ócsárol a közvélemény : hogyan lehetne annak tanításánál nagy sikert fölmutatni, hogyan lehet kivánni, hogy azon tudományszakban n a g y s z á m ú tudósok álljanak elé? A görög nyelv tanításának ezen indokból megszüntetése hasonló lenne azon ember eljárásához, kinek rosztól épített háza nem felelvén meg a célznak, hagyná azt romba dőlni s a szabad ég alá menne lakni; a helyett, hogy épületének alapját jól megvetni s azt újból igazára fölépíteni sietne.

De van még egy indok, melyre a közvélemény támaszkodik; melyet gyakorlatias volta miatt nem lehet mellőznünk. Fölhozzák ugyanis államunk s o k n y e l v ű s é g é t, mint lényeges akadályát a görög nyelv gymnasiumainkban való tanításának. Hazánkban, azt mondják, a magyar és német nyelven kívül tekintetbe kell venni a gymnasiumi oktatásnál még a román, szerbet, ruthént, tótot. Mindez igaz lehet; de vajjon egyértékű-e e nyelvek bármelyike a göröggel, hogy érette azt kiszorítsuk? S a dolog úgy áll, hogy ma már minden művelt ország gymnasiumában felvesznek 1—2 modern nyelvet a class. nyelvek s az anyanyelv mellé. Tehát ha mi is felvesszük magyar nyelvű gymnasiumainkba kötelezettnek a németet, facultativnak a francziát, néhol az angolt; nem magyar nyelvű gymnasiumainkba pedig kötelezett modern nyelvnek a magyart s mellé nem kötelezettnek a németet: teljesen congruens lesz eljárásunk a művelt külföldével, továbbá megadtuk a nemzetiségek nyelvének a mi a nemzetiségeké, a magyarnak a mi a magyaré. Így meg lesz oldva a soknyelvűség kérdése a nélkül, hogy a görög nyelv tanítása csorbát szenvedne.

VII. A görög nyelv facultativvá tételének következményei.

Fentebbi indokainkkal szemben azt lehetne felhozni, hogy a nm. vallás- és közoktatási miniszterium tjavaslata nem töröli el a görög nyelv tanítását, csupán facultativvá teszi e tantárgyat.

Nekünk, — kik a tanítás terén működünk, s e tekintetben legközvetlenebb tapasztalataink lehetnek, — legyen szabad erre nézve kinyilatkoztatnunk, hogy a görög nyelvnek facultativvá tétele egyértelmű annak kiküszöbölésével, vagy talán még rosszabb.

A még szellemi önállósággal nem bíró növendék nem azért kezd e vagy ama tantárgy tanulásába, mert azt már előre öntudatosan szereti, hanem mert azt tanulnia kell, mert az isk. törvények azt úgy kívánják. S ennek paedagogiai szempontból nem lehet másként lenni. Ha már most az úgy is rossz hírben álló görög nyelv tanulására az isk. törvény nem kötelezi a fejletlen növendéket, sőt világosan megengedi annak nem tanulását is : vajjon kik fogják azt tanulni ? Leginkább csak azok, kiknek a gymnasiumi új törvényjavaslatban említett s ígért ösztöndíjra szükségök van. S vajjon lehet-e sok eredménye azon tanulásnak, melyre nem az általános iskolai törvény, hanem csak bizonyos pénzösszeg elnyerhetése útálja a tanulót ? Vajjon nem rontatik-e meg a tanulók erkölcsi érzése, midőn látják, hogy közülök néhányan pénzért vállalkoznak oly tantárgy tanulására, melyre a gazdagabbaknak szükségök nincs ?

Ezen elősorolt indokok alapján hozta együletünk közgyűlése a fentírt határozatot.

A hétosztályú reáltanoda.

Az országos középtanodai tanáregylet az 1873-ik évi auguszt. 4., 5. és 6. napjain tartott közgyűlése alkalmával a középtanodai törvényjavaslatot tárgyalván, határozatkép kimondotta, hogy a reáltanodai tanfolyam hét évre szabva teljesen megfelel azon cél-
nak, melyet a törvényjavaslat a nyolcéves reáltanoda elé tűz s egy bizottságot küldött ki, melynek föladatává tétetett a 7 éves reálta-
nodai tanfolyam számára tantervet készíteni.

Midőn a bizottság a közgyűlés által reá ruházott eme fölada-
tának megfelelni óhajtott, legelőbb is az iránt keresett tájékozást,
vajjon a hétosztályú reáltanodában el lehet-e azt a célt érni, me-
lyet a középtanodai törvényjavaslat mind a humán-, mind pedig a
reálirányú középtanoda elé tűzött? E végből a bizottság tüzetesen
tanulmányozta azon előmunkálatokat, melyek a közoktatásügyi
miniszterium részéről a nyolcosztályú reáltanoda tanterve érdeké-
ben tétettek, és azon meggyőződésre jutott, hogy a közgyűlésnek
főnnebb említett határozata mindenképen indokolt.

Ugyanis a középtanodai törvényjavaslat közös célt tűzött a
gymnasiumok és reáltanodák elé, csak az eszközökre nézve tesz
különbséget e két rendbeli középtanoda között: míg a gymnasium-
ban kiválólág a classicai nyelvek irodalma eredetiben olvasva ismer-
teti meg a tanuló ifjakkal azon eszmékeket, melyek Hellast és
Rómát nagygyá tették, addig a reáltanodában ugyanazon eszmék a
modern nyelvek irodalmainak közvetítése által ismertetnek meg. A
gymnasium és reáltanoda eszközeinek e lényeges különbsége lehetővé
teszi, hogy a reáltanoda a középtanodai közös célt előbb érje el
mint a gymnasium, mert emitt már a classicai nyelvek maguk nem
megvetendő akadályt gördítenek a tanuló ifjúság elé, melyet előbb
le kell győzni és csak azután válik lehetségessé az írók szellemébe
hatolni; ellenben a reáltanodán az anyanyelv, vagy valamely modern
előnyelv lévén a humanismus eszméinek közvetítője, maga a nyelv

az oktatás magasabb fokán már alig vagy épen nem akadályozza az olvasott szöveg szellemének fölfogását. Ennélfogva kétségtelen, hogy a humanisticus műveltség szempontjából szükségtelen a reáltanodai tanfolyamot oly hosszúra nyújtani mint a gymnasiumét.

Áttérve a szorosán vett reál tanszakokra, bizvást mondhatjuk, hogy ezekben a hatosztályu reáltanoda eddig is kielégítő eredménnyel dicsekedhetik. Ugyanis számba véve a hatosztályu reáltanodából és a nyolcosztályu gymnasiumból kikerült azon növendékeket, kik a reál tudományokban kiváló előmenetelt tanusítottak, első pillanatra látjuk, hogy az arány sokkal kedvezőbb a reáltanoda részére, mint a gymnasiuméra, de még akkor is, ha a műegyetemi tanárok állítását valóán fogadjuk el, hogy a műegyetemen a gymnasiumi növendékek nagyobb eredménnyel hallgatják a reál tanulmányokat, mint a reáltanodai növendékek, mert tudvalevőleg oda a reáltanodából az összes tanulók, ellenben a gymnasiumból csak néhány jelesebb növendék jut, kik amugy is kiténtek a reáltanulmányokban. Mindazonáltal a hatosztályu reáltanoda eddigi eredményével magunk sem vagyunk megelégedve, ámde ennek legfőbb okát abban látjuk, hogy a hatosztályu reáltanoda negyedik osztályában a növendék máris kénytelenek oly tárgyakkal foglalkozni, melyek érettebb elmét kívánnak, mint a milyennel az oktatás e fokán növendékeink átlag bírnak. Ha tehát a reáltanodai tanfolyamot hét évre teszszük, és az alsóbb négy osztályban fokonként oda fejlesztjük a növendékek elméjét, hogy a három fölsőbb osztályban érettebb elmét kívánó tanulmányokkal foglalkozhassanak, az egyes tantárgyakban kitűzött célt annál könnyebben érhetjük el, mivel a 3 év teljesen s annál inkább elegendő a közoktatási miniszterium által kidolgozott tantervben kijelölt tanulmányok rendszeres befejezésére, mert a miniszteri tantervben némely tantárgyak elvégzendő tananyaga csak a végből nyújtatik a négy utolsó évben, hogy belőle a negyedik évre is teljék.

A következőkben van tehát szerencsénk a 7 osztályu reáltanoda tantervét előterjeszteni, megjegyezvén azt, hogy a négy alsó osztály változatlanul a miniszteri tantervből vétetett át és a három felsőbb osztályban a miniszteri tanterv összes tananyaga arányosan elosztatott.

A VII. osztályú reáltanoda tanterve.

Magyar nyelv.

Cél.

Mivel az anyanyelvnek szó-és írásbeli szabatos használata az általános műveltségnek első kelléke, az anyanyelvnek oktatása a helyes gondolkozás elveitől vezérelve, a nyelvtani törvényeket a logika alapján ismerteti meg a növendékkel, ki az oktatás minden fokán classicus íróink termékeiből egyrészt a helyes és szabatos kifejezésmódot elsajátítja, másrészt belőlük a szellemi műveltség elemeit meríti.

I. osztály.

Heti 5 óra. A bővített és összetett mondat alapján az alak-
tan és szóképzés.

Olvasmányok. Elbeszélő próza : monda, legenda, történelem
Priscus Rhetorból. Rokon tárgyú költészet : Keveháza Aranytól.

II. osztály.

Heti 5 óra. Körmondatok. A népköltészet és megfelelő mű-
költészet példáin a magyar nemzeti versidom bemutatandó.

Olvasmányok. Próza : Virágh Benedektől ; költészet : Kivonat
Buda halálából.

III. osztály.

Heti 5 óra. Műpróza, képletek, alakzatok, verstan.

Olvasmányok a történelemből s az osztályban tanított tan-
tárgyak körébe tartozókból. — Költészet : Zalán futása.

IV. osztály.

Heti 4 óra. Az epikai és lyrai költészet.

Olvasmányok mint a III. osztályban. Válogatott lyrai költe-
mények. Arany Toldija.

V. osztály.

Heti 4 óra. A dráma. Levelek és emlékiratok.

Olvasmányok: Kazinczy Pályám emlékezete és leveleiből.
Shakespere Coriolánusa.

VI. osztály.

Heti 3 óra. A beszéd és nemei.

A magyar irodalom Kisfaludy Károlyig.

Kölcsey, Toldy, Eötvös emlékbeszédeiből; Kemény és Csen-
gery tanulmányaiból és Kemény statusférfiak és szónokaiból.

Bánk bán Katonától.

VII. osztály.

Heti 3 óra. Rendszeres költészet-és szónoklattan.

A magyar irodalom rövid ismertetése, Kisfaludy Károlytól
napjainkig.

A Zrinyiász.

Német nyelv.

Cél.

Az újabb német irodalmi nyelvnek biztos használata szóban
és írásban és a legkitünőbb német írók kiváló termékeinek
ismerete.

I. osztály.

Heti 4 óra. A főmondat alapján alaktan. Az ige és tárgy.

Próza: szemelvények Niebuhr Heroengeschichtejéből. Köl-
temények rokon tárgyuak.

II. osztály.

Heti 4 óra. Összetett és függő mondat. Szóképzés.

Olvasmányok: Sagen des Alterthumes von Schwab, Nibelun-
gen, N. Károly és Sz. Gral-féle mondák. Költemények rokon tár-
gyuak, kivált Uhlandtól.

III. osztály.

Heti 4 óra. A mondatban befejezése; körmondatok; hang-
mérték.

Olvasmányok a történelemből és az osztályban előadott tár-
gyakhoz alkalmazva, továbbá Herder Cid-je.

IV. osztály.

Heti 3 óra. Párhuzamosan a magyar nyelvi oktatással szép-irodalmi művek fejtegetése.

Olvasmányok görög és római írókból p. Homér-és Virgiliusból. — Goethe Hermann és Dorotheája.

V. osztály.

Heti 3 óra. Olvasmányok párhuzamosan a magyar nyelvi oktatással. Műfordítások, különösen olasz költőktől; Schiller balladáiból.

VI. osztály.

Heti 3 óra. A német irodalom története Göthéig.
Göthe Iphigéniaja. Válogatott olvasmányok Herderből.

VII. osztály.

Heti 2 óra. Az újabb német irodalom rövid ismertetése, Göthétől kezdve.

Szemelvények: Kant, Humboldt Vilmos és másoktól.

Francia nyelv.

Cél.

A francia nyelvtan és a classicus francia irodalom kiválóbb termékeinek ismerete.

I. osztály.

Heti 4 óra. Az egyszerű mondat; az ige, melléknév, főnév és más beszédrész mint állítmány. Kiejtés, olvasás és helyesírás.

Könnyebb olvasmányok.

II. osztály.

Heti 4 óra. A bővített mondat segélyével az alaktan befejezése. Tárgyas mondatviszony. Összekötött és összevont mondat.

Fokozatosan nehezebb olvasmányok.

III. osztály.

Heti 3 óra. A függő és, mellékmondattal kapcsolatban a módok és idők használata.

Válogatott olvasmányok.

IV. osztály.

Heti 3 óra. Körmondatok. A francia költészet megismertetése.

Olvasmányok: Télémaque Fénélonról és Barthélémy utazása.

V. osztály.

Heti 3 óra. Műpróza.

Olvasmány: Szemelvények Savigné, Staël. Pascal, La Bruyère, Froissart és Thiéry Attilájából.

VI. osztály

Heti 2 óra. Guizot histoire de la civilisation, Voltaire, siècle de Louis XIV, Thiers és Villemainből.

Corneille Cid-je és Racine Athalieja.

VII. osztály.

Heti 3 óra. Olvasmányok: Lamartine, V. Hugo.

Molière, Les femmes savantes és Le misanthrope-ja.

Történelem.

Cél.

A magyarok európai szereplését megelőző főbb események és hazánk történetének rendszeres ismerete, különös tekintettel a hasonló korú eseményekre.

I. osztály.

Kapcsolatban a nyelvtanítással, hetenkint 2 órás olvasmány a görög hősmondákból; u. m. Heraklész, a vándor-korszak hősei, argonauták; a római királyság és köztársaság hősei; hűn magyar mondák Árpádig.

II. osztály.

Kapcsolatban a nyelvtanítással hetenként 2 órás olvasmány: a trójai háború és Odysseus, Lykurg, Solon, a perzsa háborúk, Nagy Sándor; pún háborúk, Marius Sulla, a két triumviratus; a kereszténység eredete, terjedése és megszilárdulása, Chlodwig, N. Károly, I. Otto; Magyarország történetének főbb eseményei a keresztény háborúkig.

III. osztály.

Kapcsolatban a nyelvtani oktatással, hetenként 2 órai olvasmány: Magyarország történetéből, a keresztes hadjáratoktól Hunyady Mátyásig.

IV. osztály.

Heti 3 óra. Az ókor történelme a nyugatrómai birodalom föl-
bomlásáig.

V. osztály.

Heti 3 óra. Magyarország történelme a népvándorlástól a mohácsi vészig, különös tekintettel az egykorú fontosabb világtörténeti eseményekre, főképp azokra, melyek a magyar viszonyokra befolyással voltak.

VI. osztály.

Heti 3 óra. Magyarország történelme a mohácsi vésztől a legujabb időkig, tekintettel mint fönebb.

VII. osztály.

Heti 3 óra. Magyarország alkotmányának és műveltségének története, tekintettel a külföld azon viszonyaira, melyek arra befolyást gyakoroltak.

Földrajz.

Cél.

A földgömb physikai és politikai viszonyainak ismerete és a politikai viszonyok történeti átalakulása.

I. osztály.

Heti 3 óra. A földgömb és földabroszok megértésére szükséges előismeretek. A föld fölülete, szárazföld, vizek, népek, államok különös tekintettel a magyarországi viszonyokra.

II. osztály.

Heti 3 óra. Ázsia, Afrika, Amerika és Ausztralia részletes földrajza.

III. osztály.

Heti 3 óra. Európa részletes földrajza az osztrák-magyar monarchia kivételével.

IV. osztály.

Heti 3 óra. Magyarország részletes földrajza és Ausztria részletes földrajza.

V. és VI. osztály.

Heti 1 óra. A történelem előadásával kapcsolatban történelmi földrajz és azon viszonyoknak összehasonlító kiemelése, melyek a népek történelmére és művelődési fejlődésére befolyást gyakoroltak.

VII. osztály.

Heti 2 óra. A magyar birodalom állami szervezete és közigazgatása. Az ipar, kereskedés és szellemi műveltség előmozdítására befolyó természeti viszonyok, állami és egyéb intézkedések. Magyarország és a világ főállamainak rövid statisztikai összehasonlítása.

Bölcészeti előtan.

VII. osztály.

Heti 2 óra. Deduktív logika : grammatikai kategoriák, definitio, divisio, syllogismus. Induktív logika : analysis, synthesis.

Mennyiségtan.

Cél.

Az elemi mennyiségtan oly mérvű ismerete, hogy a növendék a felsőbb mennyiségtani tanfolyamra eredménynyel léphessen.

I. osztály.

Heti 3 óra. A közönséges törtek kiegészítése ; a törtek szorzásánál az egyik tényezőnek szétbontása (előkészület az olasz gyakorlatra); tizedes törtek és a meter-rendszer ; időszámítás ; az arányosság fogalma ; a kettős tétel, az egyszerű hármasszabályra tartozó föladatok megoldásánál.

II. osztály.

Heti 3 óra. A kettős tétel alkalmazása az összetett hármasszabályra tartozó föladatok megoldásánál ; az olasz gyakorlat ; száztóli, kamat.

III. osztály.

Heti 3 óra. Határszámítás; százalékszámítás. A mértani arányok és aránylatok és azoknak alkalmazása. Lánczszabály. A váltók- és állampapírok körül előforduló számítások.

IV. O s z t á l y.

Heti 3 óra. Az ellentett mennyiségek. A 7 alapl művelet rövid ismertetése; a négy első betűszámtani művelet. Első fokú egyenletek egy ismeretlennel.

V. o s z t á l y.

Heti 6 óra. A l g e b r a. Az egész számok általános alakja; a számelmélet egyszerűbb vonatkozásai (oszthatóság stb). Törték. Első fokú egyenletek több ismeretlennel. Az aránylatok tana. Hatvány, gyök; láncztörték, szorszámok, tizes számrendszer.

M é r t a n. Egybevágóság, hasonlatosság, területszámítás, körelmélet.

VI. o s z t á l y.

Heti 4 óra. Másodfokú s logaritm. egyenletek. Haladványok, a végetlen sorok összehajlósága; kamatok kamatja, járadék, kapcsolástan, Newton kéttagu tantétele.

M é r t a n. A sík-háromszögmértan és elemi tértan.

VII. o s z t á l y.

Heti 3 óra. Magasabbrendű haladványok, felsőbb fokú egyenletek.

M é r t a n. A gömbháromszögmértan és elemző síkmértan.

M é r t a n é s r a j z a.

I. o s z t á l y.

Heti 4 óra. A síkidomok szemléltetése és azoknak szabad kézzel való rajzolása; előbb írónnal majd tussal.

II. o s z t á l y.

Heti 2 óra. Síkidomok és testek szabadkezű rajzolása sodronyminták és tömör testek után; árnyalás.

III. osztály.

Heti 2 óra. Szerkesztő mértani rajz körző és vonalzó segítségével.

IV. osztály.

Heti 2 óra. Szerkesztési gyakorlatok, helyszinelés.

V. osztály.

Heti 3 óra Derékszögű vetülettan, a sikidomok vetítései; megfelelő szerkesztési rajzokkal, különösen az építészetből merített példákkal.

VI. osztály.

Heti 3 óra. A görbe fölületek ábrázolása, azok metszései érintési síkok megfelelő szerkesztésekkel, különösen az építészet- és géptan köréből.

VII. osztály.

Heti 3 óra. Árnvtan, ferdeszögű vetülettan, távlattan. Alkalmazások a gyakorlati életből vett tárgyakra.

Természettan.

Cél.

A természeti tüneményeknek, a mennyiben azok kísérletileg szemléltethetők és az elemi mennyiségtan segítségével bebizonyíthatók, kellő ismerete.

III. osztály.

Heti 4 óra. A természettani alapfogalmak ismertetése kísérleti alapon a hőtan, delejesség és villamosság; azután az erőmű-, hang- és fénytan.

VI. osztály.

Heti 5 óra. Kísérleti természettan elemi mennyiségtan segítségével. Erőmű-, hang- és fénytan.

VII. osztály.

Heti 4 óra. Hőtan, villamosság, delejesség. Matematikai földrajz, csillagászat elemei és meteorologia.

Vegytan.

Cél.

Az elemeknek és azok legfontosabb vegyeinek beható ismerete, melyek a természetben előfordulnak, vagy a közéletben fontossággal bírnak.

IV. osztály.

Heti 4 óra. Bevezetés a vegytanba kapcsolatosan az ásványtan-nal. A közéletben előforduló anyagokból kiindulva, u. m. levegő, víz, só, mészkő, kőszén stb., az elemeknek és fontosabb vegyeiknek ismertetése. Ezzel kapcsolatban mintegy 40 ásvány- és szikla-faj ismertetik meg. A vegműveletek, u. m. lepárlás, föllengítés, szűrés, lecsapolás stb. A vegyjelzés minden elméleti fejtegetés nélkül, a tapasztalásból merített adatok alapján csak annyiban használható, a mennyiben az írás rövidítésére szolgál.

V. osztály.

Heti 2 óra. A vegyületek törvényei, vegyszám-tan, a parány, tömecs, egyenértékesség, vegyértékesség fogalmai; különféle képletek. A nemfémek tárgyalása.

VI. osztály.

Heti 2 óra. A fémek tüzetes tárgyalása.

VII. osztály.

Heti 2 óra. A szerves (széneuy) vegytan. A vegytan fejlődésének története alapján a fontosabb vegytani tételek átnézetes ismertetése.

Természetráajz,

Cél.

Az élő természetnek előbb szemléleti megismerése, később rendszeres átnézete.

I. osztály.

Heti 2 óra. Télen 20 emlős állat jellemző tulajdonságainak leírása mellett a rokonfajok rövid ismertetése; nyáron 40 növény faj élő példányokon megismertetendő és ez alkalommal a terminologia begyakorlandó.

II. osztály.

Heti 2 óra. Télen 24 madár, 6 hulló, 9 hal részletes leírása mellett a rokonfajok rövid megismertetése, nyáron 20 növényfaj és 42 ízállat rokonfajaikkal együtt irandók le.

V. osztály.

Heti 2 óra. Rendszeres növénytan. Bone — és élettan. A növények földrajzi elterjedése.

VI. osztály.

Heti 2 óra. Rendszeres állattan. Bonctan. Az állatok földrajzi elterjedése.

VII. osztály.

Heti 2 óra. Rendszeres ásványtan. Kőzettan; a föld átalakulásának rövid története.

Szabad kézrajz.

II. III. IV. V. osztály heti 4 óra, VI. és VII. osztály heti 2 óra.

Szépírás.

I. és II. osztály heti 1 óra.

Torna.

I. — VII. osztály heti 2—2 óra.

A VII. osztályú reáltanoda heti óráinak
á t n é z e t e.

Folyó sz.	T a n t á r g y	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	Összeg
		o s z t á l y .							
1	Vallástan	1	1	1	1	—	—	—	4
2	Magyar nyelv	5	5	5	4	3	3	3	28
3	Német nyelv	4	4	4	3	3	3	2	23
4	Francia nyelv	4	4	3	3	3	2	2	21
5	Történelem	—	—	—	3	3	3	3	12
6	Földrajz	3	3	3	3	1	1	2	16
7	Bölcsészeti előtan	—	—	—	—	—	—	2	2
8	Szám- és mennyiségtan	3	3	3	3	6	4	3	25
9	Mértan és rajza, ábrázoló m.	4	2	2	2	3	3	3	19
10	Természettan	—	—	4	—	—	5	4	13
11	Vegytan	—	—	—	4	2	2	2	10
12	Természetrajz	2	2	—	—	2	2	2	10
13	Szabadkezű rajz	—	4	4	4	4	2	2	20
14	Szépírás	1	1	—	—	—	—	—	2
15	Torna	2	2	2	2	2	2	2	14
Főösszeg :		29	31	31	32	32	32	32	229

